

KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*

Child and Adolescent KA-Sİ Empathic Tendency Scale: Development, Validity and Reliability Study

Alim KAYA**
İnönü Üniversitesi

Diğdem M. SİYEZ***
Dokuz Eylül Üniversitesi

Öz

Bu çalışmanın amacı, çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerini ölçmek için Türk kültürüne özgü bir ölçme aracı geliştirmektir. Çalışma grubu, ilköğretim okulu ve liselere devam eden toplam 1144 öğrenciden oluşmuştur.

Veriler her sınıf düzeyinde ayrı analiz edilmiş, 3- 5. sınıfların görünümü ile 6-12. sınıfların görünümünün farklı olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle ölçeğin çocuklar ve ergenler için ayrı formlar olarak hazırlanmasının doğru olacağı düşünülmüştür. KA-Sİ EEÖ'nün hem çocuk hem de ergen formunun geçerliliği için yapılan açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve alt-üst grup ayırt edicilik analizleri sonucunda hem çocuk hem de ergen formu için iki faktörlü yapının uygun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hem çocuk hem ergen formunun alt ölçeklere ve ölçeğin geneline ilişkin Cronbach alpha güvenirlilik katsayıları, alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları ve bir hafta arayla uygulanmasından elde edilen test, tekrartest güvenirlilik katsayıları ölçeğin güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Empati, empatik eğilim, geçerlik, güvenirlilik.

Abstract

The purpose of this study was to develop an instrument, which is specific to Turkish culture and to evaluate empathic tendency for children and adolescents. The sample consisted of 1144 students (579 girls, 565 boys) from Grades 3 through 12 selected from elementary and high school

The data were analyzed separately in each class level and it was observed that appearance of 3-5th grade and 6-12th grade is different. So it is thought that different forms for children and adolescents is to be true. In order to determine validity of both child and adolescent forms exploratory and confirmatory factor analyses and upper-lower group mean differences were conducted. According to these analyses two factors solutions were determined to be appropriate. Moreover Cronbach alpha correlations of scale and subscales, test-retest correlations and correlation coefficients between subscales show that this instrument is valid.

Keywords: Empathy, empathic tendency, reliability, validity.

* Bu çalışma 21-23 Ekim 2009 tarihlerinde Çukurova Üniversitesi'nde düzenlenen X. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç.Dr. Alim KAYA, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı, akaya@inonu.edu.tr

*** Dr. Diğdem M. SİYEZ, Öğr.Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı, didem.siyez@deu.edu.tr

Summary

Purpose

In literature, empathy is defined in different ways and these definitions of empathy reflect its multidimensional nature (Lawrence, Shaw, Baker, Baron-Cohen, David, 2004). Although different definitions of empathy exist, there is general agreement that empathy is understanding of, and sharing in, another's emotional state. So empathy involves the joint operation of both affective and cognitive processes (de Wied, , Goudena, & Matthys, 2005; Carr & Lutjemeier, 2005). The affective component of empathy involves the vicarious experience of emotions consistent with those of others. The cognitive component involves understanding another's feelings whether by means of simple associations, or more complex perspective-taking processes (de Wied et al, 2005; deKemp, Overbeek, de Wied, Engels, Scholte, 2007).

Empathy plays a key role in social understanding and is an important protective factor for anti-social behaviors (Jolliffe & Farrington, 2004; Lawrence et al., 2004; Kemp et al., 2007) among children and adolescents. Therefore, it is known that empathic tendencies of children and adolescents have an important place in planning of early intervention studies. Hence, the purpose of this study was to develop an instrument, which is specific to evaluate empathic tendencies of Turkish children and adolescents and to investigate psychometric properties of this scale.

Method

The sample consisted of 1144 students (579 girls, 565 boys) from Grades 3 through 12 selected from elementary and high school in Malatya.

The data were analyzed separately in each class level and it was observed that item distribution of 3-5th grade and 6-12th grade is different. So it is concluded that different forms for children and adolescents is to be true and the total sample was split into two subsamples: children (3-5th grade students) and adolescents (6-12th grade students). Validity and reliability studies have been carried out in the same way for both child form and adolescent form. First, factor structure of the scale was examined using exploratory principal component factor analysis with varimax rotation. Second, upper-lower group mean differences were investigated. Third, factors provided by the exploratory analysis were evaluated using a confirmatory factor analysis. Fourth, cronbach alpha correlations of scale and subscales and correlation coefficients between subscales were computed. Finally, test retest reliability was evaluated. SPSS 17.0 and LISREL 8.51 were used to analyze data regarding sample.

Results

KA-Sİ Empathic Tendency Scale Child Form

Exploratory factor analysis (EFA) identified two factors accounting for 44.30% of the variance: *Emotional Empathy* and *Cognitive Empathy*. Factor 1, *Emotional Empathy* (eigenvalue =4.48) accounted for 34.45% of the variance and included 7 items and item loadings ranged from .60 to .67. Factor 2, *Cognitive empathy* (eigenvalue = 1.28), accounted for 9.85% of the variance and was composed of 6 items and item loadings ranged from .54 to .73. At the same time upper-lower group mean differences were conducted and for 13 items and upper-lower group mean differences were significantly all of the items. Factors provided by the EFA were evaluated using a CFA.

For the children sample CFA indicated that the two-factor model fit the data well: $\chi^2=76.97$, $df=64$, $p>.001$; $\chi^2/df=1.20$; $RMSEA=0.02$, $SRMR=0.04$; $GFI=0.97$; $CFI=0.99$. And correlation between the two factors in the CFA was .71 suggesting considerable overlap between the two factors.

The Cronbach's alpha internal consistency coefficients were 0.84 (KA-Sİ), .79 (Emotional empathy) and .72 (cognitive empathy). The correlations between the two subscales were computed

and significant associations were obtained ($r=.78$, $p<.001$). Test-retest reliability of the KA-Sİ Child Form was tested by giving the scale to the same students in a one week interval. The test-retest reliability coefficients for the full scale KA-SI, Emotional Empathy and Cognitive Empathy were .74, .71, and .69, respectively.

KA-Sİ Empathic Tendency Scale Adolescent Form

The analyses with children sample were also undertaken with adolescent sample data. Exploratory factor analysis identified two factors accounting for 43.58% of the variance for adolescent form: *Emotional Empathy* and *Cognitive Empathy*. Factor 1, *Emotional Empathy* (eigenvalue =5.56), accounted for 33.23% of the variance and included 10 items and item loadings ranged from .49 to .66. Factor 2, *Cognitive empathy* (eigenvalue = 1.76), accounted for 10.35% of the variance and was composed of 7 items and item loadings ranged from .56 to .76. At the same time upper-lower group mean differences were conducted and for 17 items and upper-lower group mean differences were significantly all of the items.

The goodness-of-fit statistics for the CFA of the items confirmed the view that two-factor model was a good fit to the data: $X^2=270.89$, $df=125$, $p>.001$; $X^2/df=2.16$; $RMSEA=0.02$, $SRMR=0.03$; $GFI=0.96$; $CFI=0.96$; $AGFI=.95$. And correlation between the two factors in the CFA was .65 suggesting considerable overlap between the two factors.

The Cronbach's alpha internal consistency coefficients were 0.87 (KA-Sİ), .82 (Emotional empathy) and .82 (cognitive empathy). The correlations between the two subscales were computed and significant associations were obtained ($r=.68$, $p<.001$). Test-retest reliability of the KA-Sİ Adolescent Form was tested by giving the scale to the same students in a one week interval. The test-retest reliability coefficients for the full scale KA-SI, Emotional Empathy and Cognitive Empathy were .75, .73, and .69, respectively.

Discussion

The purpose of this study was to develop an instrument, which can specifically be used in Turkish culture to evaluate empathic tendencies of children and adolescents and to investigate psychometric properties of this scale.

For both KA-SI Child Form and Adolescent Form, both exploratory and confirmatory factor analysis revealed a two-factor solution, which consisted of one factor called "emotional empathy" and the other labeled as "cognitive empathy". As it was explained earlier, empathy multidimensional construct is comprised of cognitive and emotional components (de Wied et al., 2005; Carr & Lutjemeier, 2005). And Shechtman (2002) stresses the importance of distinguishing between affective and cognitive empathy while evaluating empathy. So our results is paralel to this information.

The results of the reliability analysis indicated that for both KA-SI Child Form and Adolescent Form have acceptable internal consistency and stable measurement over a short test-retest interval.

Conclusion

Based on the results of this study, it is safe to conclude that the KA-Sİ Empathic Tendency Scale Child Form and Adolescent Form possess satisfactory psychometric properties as a measure of empathic tendency for children and adolescents.

Giriş

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı çevredeki diğer insanlarla ilişki kurmak durumundadır. İnsanın diğerleriyle ilişki kurma gereksinimi temel gereksinimlerden biridir. Diğer insanlarla kurulan ilişkiler, bu ilişkilerin niteliği, kalitesi, ilişki içinde bireyin kendine

ilişkin almış olduğu geribildirimler, onun kendine ilişkin algıları için bir çerçeve, bir referans oluşturmaktadır. İnsan ilişkilerindeki temel motivasyonlardan biri, ilişkideki bireylerin karşısındaki tarafından yaşantısının, duygusunun ve düşüncesinin anlaşılmasıdır. Kısaca her insan diğerleriyle ilişkilerinde diğerleri tarafından anlaşılma ister. İnsan ilişkilerinde bireyin karşısındakini anlama potansiyeli olarak tanımlanabilecek olan empati önemli bir niteliktir. Bu özelliği nedeniyle empati kavramı insan ilişkileri ve iletişimin temel kavramlarından biridir ve insan ilişkilerinin önemini anlaşılmasına paralel olarak artan bir şekilde popülerleşmektedir.

Nitekim empatinin, sosyal davranışları anlama ve insan davranışlarını açıklamada önemli bir role sahip olduğu konusunda çok sayıda uzman görüş birliği içerisinde (Hunter, 2003; Haigh, 2009). İlgili alanyazın incelendiğinde, empatinin yardım etme, barışçıl çatışma çözümü, problem çözme becerisi gibi prososyal davranışlar ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu (Bjorkqvist, Osterman Kaukiainen, 2000; de Wied, Branje, Meeus, 2007) görülmektedir.

Empati genellikle karşıdaki kişinin duygusal durumunun anlaşılması ve paylaşılması olarak tanımlanmaktadır (Cohen, Strayer, 1996). İlgili yazın incelendiğinde 19. yüzyılın sonlarından günümüze kadar empati ile ilgili çok sayıda tanım yapıldığı görülmektedir. Örneğin 20 yüzyılın başlarında McDougall (1908), Freud (1915, 1959), empatiyi diğer kişinin algılanan duygusal durumuna verilen duygusal tepki olarak tanımlarken (Akt: Pecukonis, 1990); Kohler (1929) empatide diğerinin duygusunun paylaşılmasından ziyade anlaşılmasının daha önemli olduğunu belirtmiştir (Akt: Palmeri-Sams, Truscott, 2004). Daha yakın tarihte ise empati, Hoffman (1987) ile Eisenberg ve Strayer (1987) tarafından karşıdaki kişinin durumuna uygun duygusal tepkiyi verebilme, Hollin (1994) tarafından ise bir kişinin diğer kişinin bakış açısından dünyayı görebilme becerisi (Akt: Smith, 2006) olarak tanımlanmıştır.

Empatinin bu kadar tanımının yapılması, çok boyutlu doğasından kaynaklanmaktadır (Lawrence, Shaw, Baker, Baron-Cohen, David, 2004). Empatiyi, empatik beceri ve empatik eğilim olmak üzere iki boyutta ele almak, kavramın tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Empatik beceri daha çok diğer kişinin duygusunun anlaşılmasının ve hissedildiğinin karşıdaki kişiye aktarılması, hissettirilmesi ile ilgilidir.

Empatik eğilim, bireyin başkalarının yaşantılarını ve duygularını anlama ve hissetme potansiyelidir. Empatik eğilim, bilişsel empati ve duygusal empati olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. Empatinin bilişsel boyutu diğer kişinin duygusunun anlaşılmasına işaret etmektedir ancak bu boyutta kişinin diğer kişiyi anladığını paylaşması gerekli değildir (de Wied, Goudena, & Matthys, 2005; deKemp, Overbeek, de Wied, Engels, Scholte, 2007). En basit düzeyde diğer kişinin duygusal durumunu doğru olarak değerlendirme, daha karmaşık düzeyde ise olayları diğerinin bakış açısından değerlendirebilme anlamına gelen bilişsel empati, bireylerin sosyal işlevselliğinde etkili olmaktadır (Smith, 2006).

Empatinin duygusal boyutu, diğer kişinin yaşadığı duyguyu hissedebilme ve diğerinin duygusal durumuna en uygun tepkiyi verebilme anlamına gelmektedir (Cohen, 1992; de Wied, ve ark., 2005; deKemp et al., 2007). Duygusal empati, bireylerin ailelerine, arkadaşlarına ve yabancılara karşı fedakarca davranışlarda bulunması için bireyleri güdülerken ahlaki gelişim açısından da oldukça önemlidir. Hatta duygusal empatinin şiddetin bastırılmasında anahtar bir mekanizma olabileceği açıklamaları da literatürde yer almaktadır. Bilişsel empatiden farklı olarak da bir günlük bebeklerin bile duygusal empati duyarlılığına sahip olduğu bilinmektedir (Smith, 2006). Genellikle kişinin ses tonu ya da yüz ifadesi gibi bazı uyarıcılar, karşımızdaki kişinin duygusunu doğru bir şekilde hissedebilmemizde ve duruma uygun tepkiler vermemizde bize yardımcı olan ipuçlarıdır. Ancak bu ipuçlarının yeteri kadar belirgin olmadığı durumlarda, kişinin duygusunu hissetmekte ve duruma uygun tepkiyi vermekte zorlanabiliriz. Bu durumda da devreye perspektif alma, yani olaylara diğerinin bakış açısından bakabilme becerisi devreye girmektedir.

Günümüzde en yaygın kabul gören görüş ise empatinin hem bilişsel hem duygusal öğelerden oluştuğu ve bu öğelerin birbirleri ile etkileşim içerisinde olduğu görüşüdür (Chlopan, McCain,

Carbonell ve Hagen, 1985). Empatinin çok boyutluluğuna vurgu yapan ilk isim Feshbach'dır (1978, 1987: Akt: Gini, Albicco, Benelli, Altoe, 2007). Feshbach dışında çok sayıda uzman da empatinin bilişsel ve duygusal öğelerden oluştuğunu ve duruma göre bilişsel ya da duygusal boyutta tepki verilebildiğini belirtmektedir (Brems, 1988; Strater, 1987, Akt: Gladstein, 1983).

Bireylerin diğerlerini anlama ve diğerinin duygularını hissedebilme becerisi, bireylerin psiko-sosyal uyumunu olumlu yönde etkilerken, empatik eğilimlerin azalması bireyin psikososyal uyumun bozulması ile ilişkidir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, empatik becerilerin azalmasının çocuk istismarı (Chlopan ve ark., 1985), akran istismarı (Hanish ve ark., 2004; Akt: Funk, Fox, Chan ve Curtiss, 2008), cinsel suçlar (Joliffe ve Farrington, 2004), nörotizm (Eysenck, Eysenck, 1991; Akt: del Barrio, Aluja, Garcia, 2004), agresyon (Mehrabian & Epstein, 1972; Akt: del Barrio ve ark., 2004) gibi pek çok sosyal problem ve psikopatoloji ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca anti-sosyal ve şizoid kişilik bozukluklarında empati eksikliği ve diğerlerinin duygularına duyarsız olma, bu rahatsızlıklar ile ilgili belirgin özellikler arasında yer almaktadır.

Çocuk ve ergenlerin normal gelişimlerini devam ettirebilmeleri için empatik eğilim düzeylerinin erken dönemde fark edilmesi ve uygun müdahalelerde bulunulması oldukça önemlidir. Ancak bunun için de öncelikle empatinin ölçülmesi gerekmektedir (Hunter, 2003). Empatinin değerlendirilmesinde resim/öykü yöntemi (çocukların hipotetik hikayelere verdikleri tepkileri içeren bir çeşit kendini anlatma tekniği), kendini anlatma ölçekleri, film ya da hikayelerdeki insan yüzlerini doğru anlamlandırma ve oluşturulan senaryolara göre verilen empatik tepkileri fizyolojik boyutta değerlendirme, gözlemci derecelendirmeleri ya da bireyi yakından tanıyan kişilerin değerlendirmeleri olmak üzere farklı tekniklerden yararlanılmaktadır (Miller & Eisenberg, 1988; Akt: Dadds ve ark., 2008; Hunter, 2003). Bu teknikler arasından kendini anlatma ölçekleri, empatik eğilimi değerlendirmede sıklıkla kullanılan tekniklerden biridir (de Wied ve ark., 2005; Aristu, Tello, Ortiz, Gandora, 2008).

Yurtdışında empatiyi değerlendirmek amacıyla en sık kullanılan ölçekler Bryant'ın Çocuk ve Ergenler için Empati İndeksi ile Kişilerarası Tepkisellik İndeksi'dir (Dadds ve ark., 2008). Ancak bu ölçeklerin kendi içerisinde bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Türkçeye de uyarlanan Bryant'ın Çocuk ve Ergenler için Empati İndeksi (Yılmaz -Yüksel, 2003) empatiyi sadece duygusal empati boyutunda değerlendirerek empatiyi tek boyutlu bir yapı olarak ele almaktadır. Ölçek 22 maddeden oluşmakta ve "kesinlikle katılmıyorum"dan "kesinlikle katılıyorum"a doğru 3'lü Likert olarak derecelendirilmektedir. "İnsanların toplum içinde birbirini kucaklaması ve öpmesi tuhafıma gider.", "İnsanların neden üzgün olduğunu anlamakta zorlanırım" ifadeleri, ölçekte yer alan maddelerden bazılarıdır.

Yine Türkçeye de uyarlanmış olan (Engeler ve Yargıç, 2007) Kişilerarası Tepkisellik İndeksi empatiyi çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirmekle birlikte, ölçeğin uygulandığı yaş grupları ergenler ve genç yetişkinlerdir. Yurt dışında bir grup araştırmacı (Funk ve ark., 2008) Kişilerarası Tepkisellik İndeksi'ni 4. ve 6. sınıf öğrencilerine uygulamışlar ve bu yaş grubu için ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik katsayılarının oldukça düşük olduğunu bulmuşlardır. Ölçekte 28 maddeden oluşan, beşli Likert tipi bir ölçektir. "0 = Beni iyi bir şekilde tanımlamıyorum", "4 = Beni çok iyi tanımlıyorum" şeklinde derecelendirilmektedir. Örnek olarak "Başka kimselerin talihsizlikleri genellikle beni büyük ölçüde rahatsız etmez" maddesi verilebilir.

Ülkemizde empatik eğilim ve becerileri değerlendirmek amacıyla sıklıkla kullanılan ölçekler ise Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiş olan Empatik Eğilim ve Empatik Beceri ölçekleridir. Empatik eğilim ölçeğinde 20 madde yer almakta ve "tamamen katılıyorum"dan "hiç katılmıyorum"a doğru 5'li Likert tipinde derecelendirilmektedir. "Televizyondaki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım", "Başkalarının problemleri beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir" ifadeleri ölçekte yer alan maddelere örnektir. Bu ölçeklerin geçerlik güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri ile yapılmıştır. Bu nedenle çocuk ve ergenlere uygulanabilirliğinde sınırlılıklar bulunmaktadır.

YÖK tez tarama sayfasında yapılan basit bir incelemede; Dökmen (1988) tarafından geliştirilen empatik eğilim ve empatik beceri ölçekleri kullanılarak yapılan çalışmaların büyük bir kısmının örnekleminin üniversite öğrencileri ve yetişkinler olduğu, bu çalışmalarda genellikle çeşitli meslek gruplarının empatik eğilim ve beceri düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasına ilişkin olduğu gözlenmektedir. Özellikle çocukluk ve ön ergenlik dönemlerinde empati kavramının gelişimi ve olası etkileri/sonuçlarını irdeleyen çalışmalar son derece sınırlı görünmektedir. Çocuk ve ergenlerde empati kavramının gelişimine ilişkin akademik ilginin bu denli sınırlı olması, Türkçe literatürde empati kavramını ölçmek için kullanılacak uygun bir ölçme aracının bulunmaması ile açıklanabilir.

Dolayısıyla ülkemizde çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerini değerlendirecek bir ölçme aracına gereksinim duyulduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerini ölçebilecek Türk kültürüne özgü bir ölçme aracı geliştirmektir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Malatya il merkezindeki ilköğretim okulu ve liselere devam eden 1144 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubu beş ilköğretim okulu ve beş liseden random küme örnekleme yoluyla seçilmiştir. Aşağıda Tablo 1’de örnekleme ilişkin tanıtıcı bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1.
Örnekleme İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Sınıf Düzeyi	Yaş				Cinsiyet			Tüm örneklem içindeki oran (%)
	min	mak	X	S	Erkek	Kız	Toplam	
3.Sınıf	8	11	9.18	0.47	49	55	104	9.09
4.Sınıf	9	12	10.17	0.44	80	84	164	14.34
5.Sınıf	10	13	11.19	0.52	53	73	126	11.01
6.Sınıf	11	13	12.14	0.42	60	46	106	9.27
7.Sınıf	12	14	13.02	0.37	42	74	116	10.14
8.Sınıf	13	15	13.94	0.43	56	59	115	10.05
9.Sınıf	14	16	15.06	0.51	48	42	90	7.87
10.Sınıf	14	17	15.97	0.52	81	51	132	11.54
11.Sınıf	16	19	17.10	0.55	59	46	105	9.18
12.Sınıf	17	19	17.84	0.58	37	49	86	7.52
TOPLAM					565	579	1144	100

KA-Sİ EEÖ'nün Geliştirilmesi

Ölçek geliştirmenin birinci basamağı, ölçülecek niteliğin açıkça tanımlanmasıdır (Tezbaşaran, 1996; DeWellis, 2003). Ölçülecek niteliğin açıkça tanımlanabilmesi büyük ölçüde o niteliğe ilişkin kavramsal ve kuramsal açıklamaların derinliğine incelenmesiyle ilişkilidir. İkinci basamak ise denemelik madde havuzunun oluşturulmasıdır. KA-Sİ EEÖ'nün denemelik madde havuzu oluşturulurken literatürdeki empatik eğilim ölçekleri (Bryant, 1982; D'Ambrosio, Olivier, Didon ve Besche, 2009; Joliffe, Farrington, 2006; Albiero, Matricardi, Speltri, Toso, 2009; Dökmen, 1982; Engeler ve Yargıç, 2007; Yılmaz-Yüksel, 2003) incelenerek bunlardan yararlanılmıştır. Denemelik ölçek maddeleri bilişsel ("Bir arkadaşım sınavlardan kötü not aldığımda onun duygularını anlayabilirim")

ve duygusal ("Karşımda ağlayan birini gördüğümde benim de gözlerim dolar") olmak üzere iki boyutlu empatik eğilim modelinden yola çıkılarak yazılmıştır. Yazılan maddeler dil, anlam ve anlatım bakımından iki Türkçe uzman ile birlikte incelenmiş, 18'i bilişsel empati, 14'ü duygusal empatiyi ölçebileceği düşünülen toplam 32 maddelik deneme formu hazırlanmıştır. Denemelik formda ikisi bilişsel ikisi de duygusal empati olmak üzere dört olumsuz madde yer almıştır. Ölçeğin yanıtlama biçimi "(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana biraz uygun, (3) Bana oldukça uygun ve (4) Bana tamamen uygun" şeklinde dört dereceli bir yapıda düzenlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 2009 Şubat ayında toplanmıştır. Denemelik form katılımcılara, araştırmanın amacı açıklanarak sınıf ortamında uygulanmıştır. Verilerin kişisel olarak değerlendirilmeyeceği, bunun okul çalışmalarıyla bir ilgisi olmadığı, not vs. almayacakları, verilen durumların herkes için doğru bir yanıtın olmayacağı, kendilerini nasıl görüyorlarsa buna uygun seçeneği işaretlemeleri ve özellikle yanıtlarının kimse ile paylaşılmayacağı-gizli kalacağı vurgulanmıştır. Uygulama 15-20 dakika zaman almıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 17.0 ve Lisrel 8.51 paket programları ile bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Madde-test puanı korelasyonları, test-tekrartest korelasyonu, iç tutarlık katsayısı Cronbach Alfa hesaplanmıştır. Maddelerin alt ve üst %27'lik grupları ayırt edip etmediğini sınamak için t-testi yapılmıştır.

Bulgular

KA-Sİ EEÖ'nün Geçerliliği

Bu çalışmada KA-Sİ EEÖ'nin geçerliği ile ilgili olarak açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Denemelik form uygulandıktan sonra elde edilen verilerle önce her bir maddeden alınan puanlarla ölçeğin tümünden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve madde-test puanı korelasyonu .40'ın altında olan maddeler atılmıştır. Daha sonra kalan maddeler üzerinden açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinde iki boyutlu empati modeli dikkate alınarak boyut sayısı 2 ile sınırlandırılmış ve varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır. Herhangi bir maddenin bir faktör için uygun olup olmadığına karar verirken faktör yükü en az .40 ve en yakın faktördeki faktör yükü arasında en az .10 puanlık farkın olması esas alınmıştır (Büyüköztürk, 2002, Tavşancıl, 2006)

AFA her sınıf düzeyi için ayrı ayrı yapılmış ve analiz sonuçlarına göre her bir maddenin hangi sınıf düzey(ler)inde işleyip hangilerinde işlemediği incelenmiştir. Bu inceleme sonunda 3-5. sınıflardaki eğilim ile 6-12. sınıflardaki eğiliminin farklı olduğu gözlenmiştir. Gözlenen bu farklılık. ölçeğin çocuklar için ayrı, ergenler için ayrı formlar olarak düşünülmesi ve hazırlanmasını gerekli kılmıştır.

Aşağıda KA-Sİ EEÖ'nün çocuk ve ergen formlarının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ayrı ayrı açıklanmıştır.

KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği - Çocuk Formu'nun Geçerliliği

Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

Yukarıda da ifade edildiği gibi, açıklayıcı faktör analizi her sınıf düzeyinde ayrı ayrı yapılmış ve farklı sınıf düzeyinde farklı maddelerin işlediği anlaşılmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce ölçeğin 32 maddelik deneme formunun madde-test korelasyonları hesaplanmış ve madde-test korelasyon katsayısı .40'ın altındaki maddeler atılmıştır.

Bu sonuçlardan sonra, 3., 4. ve 5. sınıflardan en az iki sınıf için uygun olan 13 madde alınarak bu sınıf düzeylerinin verileri birleştirilmiş ve KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu için faktör analizi yeniden yapılmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce verilerin uygunluğunu gösteren KMO değeri .90, Bartlett Testi ise anlamlı bulunmuştur ($X^2=1189.585$, $df=78$, $p<.000$). Bu bulgular eldeki veriler üzerinden faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Ayrıca her bir maddenin tüm ölçek puanları ve ilişkili olduğu alt boyut-faktör puanları ile korelasyonları ile her bir maddenin ölçeğin tümünden yüksek ve düşük puan alanları ayırt edip etmediğine ilişkin t-testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2'de görüldüğü gibi; 13 maddeden oluşan KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu'nun duygusal empati ve bilişsel empati olmak üzere iki alt boyutunun olduğu gözlenmektedir. Duygusal empati alt boyutunda 7 (Örnek; "Bir arkadaşım mutlu olduğu zaman ben de kendimi mutlu hissederim"), bilişsel empati alt boyutunda ise 6 (Örnek; "Yalnız kalan bir arkadaşımın neler hissettiğini anlayabilirim") madde bulunmaktadır. Duygusal empati alt boyutundaki maddelerin faktör yükleri .60 ile .67, ait oldukları alt boyut toplam puanları ile korelasyonları .61 ile .74, ölçeğin tümünden alınan puanlar ile korelasyonları ise .55 ile .70 arasında değişmektedir. Bilişsel empati alt boyutundaki maddelerin faktör yükleri .54 ile .73, ait oldukları alt boyut toplam puanları ile korelasyonları .59 ile .72, ölçeğin tümünden alınan puanlar ile korelasyonları ise .46 ile .61 arasında değişmektedir.

Tablo 2.
KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu Faktör Yükleri, Madde-Test Puanı Korelasyonları ve Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Faktör Yükleri		Madde-Test Korelasyonları			Madde Analizi				t	p
						Üst %27 (n=27)		Alt %27 (n=27)			
						X	S	X	S		
3	.63	.12	.64	.31	.56	3.89	.32	2.48	1.05	6.654	.000
7	.66	.20	.67	.37	.61	4.00	.00	3.04	.90	5.573	.000
20	.66	.04	.65	.29	.55	3.78	.42	2.37	1.00	6.701	.000
22	.60	.15	.61	.32	.55	3.89	.32	3.04	.76	5.375	.000
26	.60	.29	.66	.42	.63	3.93	.27	2.81	1.04	5.381	.000
27	.67	.30	.74	.46	.70	3.93	.27	2.37	.84	9.182	.000
14	.66	.33	.73	.47	.70	3.96	.19	2.52	.85	8.622	.000
1	.24	.55	.36	.61	.53	3.96	.19	3.07	.96	4.728	.000
8	.26	.59	.40	.68	.59	3.96	.19	2.78	.97	6.203	.000
12	.02	.65	.26	.59	.46	3.93	.27	2.81	.97	5.782	.000
17	.17	.73	.39	.72	.61	3.81	.40	2.48	1.05	6.167	.000
18	.19	.54	.33	.61	.51	3.96	.19	2.67	1.03	6.382	.000
24	.22	.65	.39	.70	.59	3.93	.27	2.93	.87	5.687	.000

F1: Faktör 1(Duygusal Empati), F2: Faktör 2 (Bilişsel Empati), TÖP: Tüm Ölçek Puanları

Maddelere ölçekten düşük (alt %27'lik grup) ve yüksek (üst %27'lik grup) puan alan bireylerin tepkileri/yönelimleri arasında fark olup olmadığını sınamak için madde analizi yapılmıştır. Yapılan analizde varyansların homojen olmadığı tespit edilmiş ve madde analizi varyansların eşit olmadığı varsayımına göre yapılmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddelere alt %27'lik gruptaki bireylerin tepkileri ile üst %27'lik gruptaki bireylerin tepkileri arasında anlamlı düzeyde fark gözlenmiştir.

KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu'nun her bir faktörünün özdeğerleri ve açıkladıkları varyans oranları Tablo 3'te sunulmuştur

Tablo 3.

KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu'nun Özdeğer ve Açıkladığı varyans oranları

Faktör	Madde Sayısı	Özdeğer	Açıkladığı Varyans
1.Duygusal Empati	7	4.480	34.458
2. Bilişsel Empati	6	1.281	9.851
TOPLAM	13	5.761	44.308

13 maddelik KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu toplam varyansın %44.308'ini açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyansın %34.458'i duygusal empati alt boyutu, %9.851'i ise bilişsel empati alt boyutuna aittir.

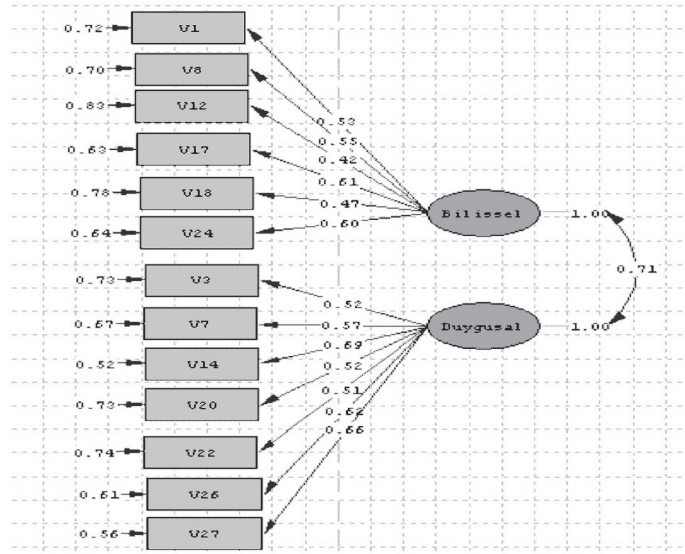
Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu'nun AFA sonucunda elde edilen iki faktörlü yapısını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4 ve Şekil 1'de sunulmuştur.

Tablo 4.

KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Çocuk Formu'na İlişkin DFA Sonucu

χ^2	76.97
sd	64
χ^2/sd	1.20
GFI (Goodness of Fit Index)	.97
AGFI / Adjusted Goodness of Fit Index)	.95
CFI (Comparative Fit Index)	.99
RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation)	.02
SRMR (Standardized Root Mean Square Residual)	.04

Şekil 1. KA-Sİ Empati Ölçeği Çocuk Formu Path Diyagramı

DFA'da , X^2 'nin serbestlik derecesine oranının 2-5 arasında, GFI, AFGI ve CFI değerlerinin .95'in üzerinde ve RMSEA ve SRMR değerlerinin .05'in altında olması modelin iyi bir model olduğu anlamına gelmektedir. KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu'nun DFA sonuçları bu ölçütlere göre değerlendirildiğinde, modelin oldukça iyi bir model olduğu görülmektedir.

KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği - Çocuk Formu'nun Güvenirliği

Çocuk formunun güvenirliliği ile ilgili olarak iç tutarlık katsayıları ve test-tekrar test güvenirlilik katsayıları hesaplanmıştır. Çocuk formunun iç tutarlılığını gösteren Cronbach Alfa katsayısı, ölçeğin tümü için .84, duygusal empati için .79 ve bilişsel empati alt boyutu için ise .72 bulunmuştur.

Ölçeğin bir hafta arayla 100 öğrenciye uygulanması sonucu elde edilen test-tekrar test güvenirlilik katsayısı ölçeğin tümü için .74, duygusal empati alt boyutu için .71 ve bilişsel empati alt boyutu için .69 olarak bulunmuştur.

Test-tekrar test güvenirlilik çalışmasının yapıldığı grubun verileri üzerinden yapılan hesaplamalarda ölçeğin tümü için Cronbach Alfa katsayısı .92, duygusal empati için .89 ve bilişsel empati için .84 bulunmuştur. Duygusal empati alt boyutunun puanları ile tüm test puanları arasında .96, bilişsel empati alt boyutunun puanları ile tüm ölçek puanları arasında .93, duygusal ve bilişsel empati alt boyutları arasında ise .78 korelasyon bulunmuştur.

KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği - Çocuk Formu'nun Puanlanması

Çocuk formunun yanıtlama biçimi "(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana biraz uygun, (3) Bana oldukça uygun ve (4) Bana tamamen uygun" şeklinde dört dereceli bir yapıda düzenlenmiştir. Ölçekte olumsuz madde olmadığı için cevaplayıcı yanıtlarının puan değerleri yanıtlama biçimine paralel olarak toplanmaktadır. Ölçekten duygusal empatiyi ölçen 7 maddenin toplanmasıyla elde edilen duygusal empati alt boyutu puanı, bilişsel empatiyi ölçen 6 maddeye verilen yanıtların puanlarının toplamı ile elde edilen bilişsel empati alt boyutu puanı ve bu ikisinin toplamı ile elde edilen toplam empatik eğilim puanı olmak üzere üç ayrı puan elde edilmektedir. Duygusal empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan $7 \times 1 = 7$, maksimum puan $7 \times 4 = 28$, bilişsel empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan $6 \times 1 = 6$, maksimum puan $6 \times 4 = 24$, minimum toplam empatik eğilim puanı $13 \times 1 = 13$, maksimum toplam empatik eğilim puanı ise $13 \times 4 = 52$ dir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça empatik eğilim artmakta, düştükçe empatik eğilim azalmaktadır.

KASİ Empatik Eğilim Ölçeği-Ergen Formu'nun Geçerliliği

Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

KASİ EEÖ Ergen Formu'nun yapı geçerliğine ilişkin çalışmalarda da çocuk formu için uygulanan yöntem ve işlem basamakları tekrar edilmiştir. Önce ölçeğin denemelik formunun 6-12 sınıf arası 751 ergene uygulanmasından elde edilen veriler üzerinden her sınıf düzeyinde ayrı ayrı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce maddelerin toplam puan ile korelasyonları hesaplanmış ve madde-toplam puan korelasyonu .40'ın altında olan maddeler atılmıştır. Daha sonra kalan maddeler ile faktör analizi yapılmıştır. Her sınıf düzeyinin yanı sıra 6-8. sınıfların verileri birlikte ve 9-12. sınıfların verileri birlikte düşünülerek faktör analizleri tekrar yapılmıştır.

Altıncı-sekizinci sınıfların faktör analizi sonuçları ile 9-12. sınıfların faktör analizi sonuçları karşılaştırılarak incelenmiş ve her iki grupta da en az iki sınıf düzeyinde işleyen 17 madde tespit edilmiş ve bu iki grup birleştirilerek KA-Sİ EEÖ'nün Ergen Formu oluşturulmuştur. 17 maddelik ergen formu için 6-12. sınıfların verileri birleştirilerek faktör analizi tekrarlanmıştır.

Ergen formu için 751 öğrencinin verileri üzerinden faktör analizi yapılmadan verilerin faktör analizi için uygunluğu test edilmiş ve KMO değeri .91, Bartlett Testi ise anlamlı bulunmuştur ($X^2=2843.160$, $df=136$, $p<.000$). Bu sonuçlar elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olduğunu ve

faktör analizi yapılabileceğini göstermiştir. Ayrıca her bir maddenin tüm ölçek puanları ve ilişkili olduğu alt boyut toplam puanları ile korelasyonları hesaplanmış ve her bir maddenin ölçeğin tümünden yüksek ve düşük puan alanları ayırt edip etmediğini sınamak için t-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu Faktör Yükleri, Madde-Test Puanı Korelasyonları ve Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Faktör Yükleri		Madde-Test Korelasyonları			Madde Analizi				t	p
						Üst %27 (n=60)		Alt %27 (n=60)			
	F1	F2	F1	F2	TÖP	X	S	X	S		
3	.64	.15	.78	.45	.72	3.48	.68	2.07	.90	9.751	.000
9	.63	.05	.68	.50	.66	3.72	.64	2.50	1.01	7.843	.000
11	.56	.04	.68	.42	.62	3.80	.44	2.83	1.01	6.781	.000
14	.66	.34	.79	.61	.78	3.80	.44	2.27	.97	11.118	.000
20	.59	.17	.78	.53	.74	3.22	.92	1.57	.81	10.411	.000
22	.58	.25	.51	.43	.52	3.48	.75	2.68	.95	5.134	.000
26	.59	.24	.74	.52	.71	3.90	.30	2.87	.96	7.915	.000
27	.65	.33	.83	.55	.79	3.58	.56	1.97	.90	11.794	.000
30	.58	.12	.64	.36	.58	3.35	.95	2.00	1.12	7.109	.000
32	.49	.11	.63	.40	.59	3.78	.42	2.75	1.08	6.898	.000
6	.07	.73	.36	.64	.50	2.93	.78	2.13	.87	5.300	.000
13	.11	.56	.56	.70	.66	3.70	.59	2.45	.96	8.562	.000
17	.23	.56	.37	.52	.47	3.75	.51	3.03	.92	5.281	.000
18	.22	.67	.38	.67	.53	3.72	.49	2.98	.85	5.771	.000
21	.17	.75	.54	.81	.70	3.43	.62	2.18	1.02	8.128	.000
25	.15	.76	.44	.77	.61	3.60	.53	2.62	.98	6.867	.000
29	.34	.60	.54	.64	.63	3.82	.53	2.83	.98	6.833	.000

F1: Faktör 1(Duygusal Empati), F2: Faktör 2 (Bilişsel Empati), TÖP: Tüm Ölçek Puanları

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu 10'u duygusal (Örnek; "Arkadaşları tarafından dışlanan birini gördüğümde üzülürüm") , 7'si bilişsel empatiyi (Örnek; "Arkadaşlarımın canını sıkan bir şeyler olduğunda onlar söylemeler de hal ve hareketlerinden anlarım") ölçen 17 maddeden oluşmaktadır. Duygusal empati alt boyutundaki 10 maddenin faktör yükleri .49 ile .66, ait oldukları alt boyut toplam puanları ile korelasyonları .51 ile .83, ölçeğin tümünden alınan puanlar ile korelasyonları .52 ile .79 arasında değişmektedir. Bilişsel empati alt boyutundaki 7 maddenin ise faktör yükleri .56 ile .76, ait oldukları alt boyut toplam puanları ile korelasyonları .52 ile .81, ölçeğin tümünden alınan puanlar ile korelasyonları .47 ile .70 arasında değişmektedir.

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun döndürme sonrası faktörlerin özdeğerleri ve açıkladıkları varyans oranları Tablo 6'da sunulmuştur

Tablo 6.

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun Özdeğer ve Açıkladığı Varyans Oranları

Faktör	Madde Sayısı	Özdeğer	Açıkladığı Varyans
1.Duygusal Empati	10	5.567	33.234
2. Bilişsel Empati	7	1.760	10.354
TOPLAM	17	7.327	43.588

17 maddelik KA-Sİ EEÖ Ergen Formu toplam varyansın 43.588'ini açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyansın 33.234'ü duygusal empati alt boyutu, 10.354'ü ise bilişsel empati alt boyutuna aittir.

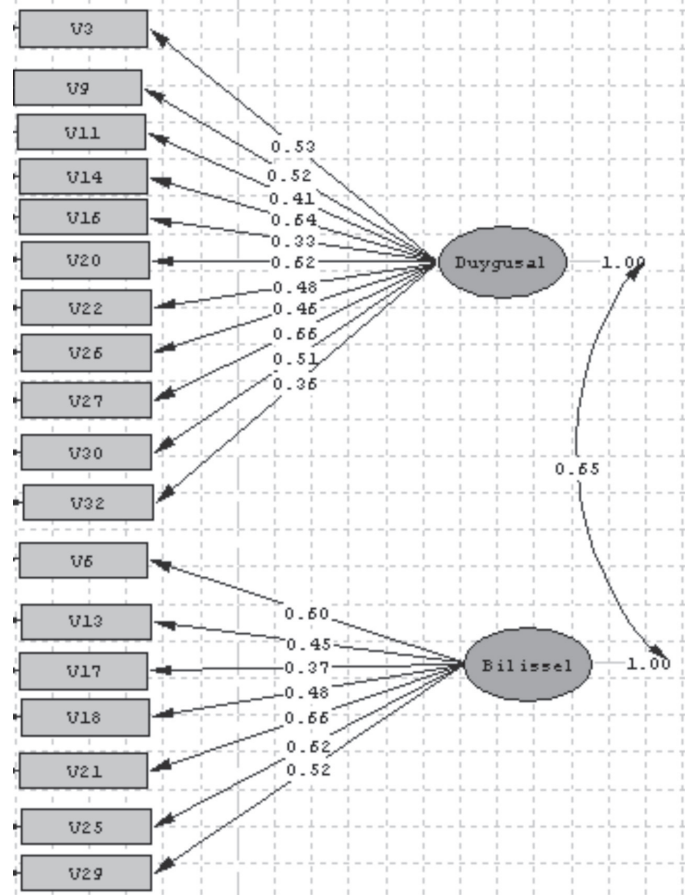
Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen iki faktörlü yapısını test etmek için DFA yapılmıştır. DFA sonucunda elde edilen bulgular Tablo 7, Şekil 2'de sunulmuştur.

Tablo 7.

KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Ergen Formu'na İlişkin DFA Sonucu

X ²	270.89
sd	125
X ² /sd	2.16
GFI	.96
AGFI	.95
CFI	.96
RMSEA	.02
SRMR	.03

Şekil 2. KA-Sİ Empati Ölçeği Ergen Formu Path Diyagramı

Doğrulayıcı faktör analizinde, X²'nin serbestlik derecesine oranının 2-5 arasında olması, GFI, AFGI ve CFI değerlerinin .95'in üzerinde olması ve de RMSEA ve SRMR değerlerinin .05'in altında olması modelin iyi bir model olduğu anlamına gelmektedir. KASİ EEÖ Ergen Formu'nun DFA sonuçları bu ölçütlere göre değerlendirildiğinde modelin oldukça iyi bir model olduğu görülmektedir.

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun Güvenirliği

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun iç tutarlılığını gösteren Cronbach Alfa katsayısı, ölçeğin tümü için .87, duygusal empati için .82 ve bilişsel empati alt boyutu için ise .82 bulunmuştur. Ölçeğin bir hafta arayla 188 öğrenciye uygulanması sonucu elde edilen test-tekerrar test güvenilirlik katsayısı ölçeğin tümü için .75, duygusal empati alt boyutu için .73 ve bilişsel empati alt boyutu için .69 olarak bulunmuştur.

Test-tekrar test güvenilirlik çalışmasının yapıldığı grubun verileri üzerinden yapılan hesaplamalarda ölçeğin tümü için Cronbach Alfa katsayısı .91, duygusal empati için .89 ve bilişsel empati için .81 bulunmuştur. Duygusal empati alt boyutunun puanları ile tüm ölçek puanları arasında .95, bilişsel empati alt boyutunun puanları ile tüm ölçek puanları arasında .87, duygusal ve bilişsel empati alt boyutları arasında ise .68 korelasyon bulunmuştur.

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun Puanlanması

KA-Sİ Ergen Formu 10'u duygusal, 7'si bilişsel empatiyi ölçmek üzere toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Yanıtlama biçimi "(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana biraz uygun, (3) Bana oldukça uygun ve (4) Bana tamamen uygun" şeklinde dört dereceli bir yapıda düzenlenmiştir. Ölçekte olumsuz madde olmadığı için katılımcı yanıtlarının puan değerleri yanıtlama biçimine paralel olarak toplanmaktadır. Ölçekten duygusal empatiyi ölçen 10 maddeye verilen yanıtların puanlarının toplanmasıyla elde edilen duygusal empati alt boyutu puanı, bilişsel empatiyi ölçen 7 maddeye verilen yanıtların puanlarının toplamı ile elde edilen bilişsel empati alt boyutu puanı ve bu ikisinin toplamı ile elde edilen toplam empatik eğilim puanı olmak üzere üç ayrı puan elde edilmektedir.. Duygusal empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan $10 \times 1 = 10$, maksimum puan $10 \times 4 = 40$, bilişsel empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan $7 \times 1 = 7$, maksimum puan $7 \times 4 = 28$, minimum toplam empatik eğilim puanı $17 \times 1 = 17$, maksimum toplam empatik eğilim puanı ise $17 \times 4 = 68$ ' dir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça empatik eğilim artmakta, düştükçe empatik eğilim azalmaktadır.

Tartışma

Empati karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlayıp karşıdaki kişinin durumuna en uygun tepkiyi verebilme olarak tanımlanmaktadır. İlgili yazında da görülebileceği gibi empatik beceriler kronolojik yaş ve zihinsel gelişime paralel olarak artmaktadır (Hoffman, 1982; Akt: Carr & Lutjemeiri, 2005; Carlozzi ve Liberman, 1983). Benzer şekilde Damonda (1988) empatinin yaşla birlikte geliştiğine vurgu yapmaktadır (Akt: Spellings 2007). Yine Eisenbergde (2000) çocuk ve ergenlerin empati düzeylerinin farklı olduğunu belirtmektedir. Literatürdeki bu bilgiler paralelinde çocuk ve ergenlerin bilişsel gelişimin farklı evrelerinde olmaları nedeniyle KA-Sİ EEÖ'nün iki ayrı form olarak hazırlanması oldukça uygun görünmektedir.

KA-Sİ EEÖ'nün hem çocuk hem de ergen formunun psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesinde aynı işlem basamakları izlenmiştir. Ölçeğin geçerliliği AFA, DFA ve alt-üst grup ayırt edicilikleri ile sınanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği ise alt ölçeklere ve ölçeğin geneline ilişkin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları, alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları ve test-tekrar test korelasyon katsayıları hesaplanarak incelenmiştir.

Çocuk formu için 3-5. sınıfa devam eden 394 öğrenciden elde edilen verilerin AFA sonucunda, 13 maddelik ölçeğin bilişsel empati (6 madde) ve duygusal empati (7 madde) olmak üzere iki faktörden oluştuğu görülmüştür. Ardından iç ölçüt geçerliliği için uç grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı test edilmiştir. Bu çözümleme sonucunda da ölçekte yer alan maddelerin uç grupları anlamlı düzeyde ayırt edebildiği belirlenmiştir. Çocuk formunun geçerlik çalışması kapsamında son olarak AFA sonucundan elde edilen iki faktörlü model DFA ile test edilmiştir. DFA sonucunda da iki faktörlü bu modelin uyum indeksleri yüksek bulunmuştur.

KA-Sİ EEÖ Çocuk Formu'nun alt ölçeklere ve ölçeğin geneline ilişkin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları, alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları ve bir hafta arayla uygulanan test- tekrar test katsayıları ölçeğin güvenilir bir şekilde kullanılabilmesini göstermektedir.

Ergen formu için 6-12. sınıfa devam eden 750 öğrenciden elde edilen verilerin AFA sonucunda 17 maddelik ölçeğin bilişsel empati (7 madde) ve duygusal empati (10 madde) olmak üzere iki faktörden oluştuğu görülmüştür. Uç grupların 17 maddeye ilişkin puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığı test edildiğinde maddelerin Uç grupları anlamlı düzeyde ayırt

edebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ergen formunun geçerlik çalışması kapsamında son olarak AFA sonucundan elde edilen iki faktörlü model DFA ile test edilmiştir. DFA sonucunda da iki faktörlü bu modelin uyum indeksleri yüksek bulunmuştur.

KA-Sİ EEÖ Ergen Formu'nun alt ölçeklere ve ölçeğin geneline ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları, alt ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları ve bir hafta arayla uygulanan test- tekrar test katsayıları ölçeğin güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

KA-Sİ EEÖ Çocuk ve Ergen formlarının psikometrik özelliklerine ilişkin verileri özetlemek gerekirse, hem çocukların hem de ergenlerin empatik eğilimlerin ölçülmesinde iki faktörlü yapının uygun olduğu görülmektedir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi her ne kadar empatinin tanımlanmasında herkes tarafından kabul gören bir tanım yapılamamakla birlikte, alanda çalışanların büyük çoğunluğu empatinin bilişsel ve duygusal öğelerden oluşan çok boyutlu bir yapı olduğu ve bu yapıların'da birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğu görüşünde hemfikirdirler (Chlopan ve ark., 1985; Lawrence ve ark., 2004; Gini ve ark., 2007). Bu çalışmada da hem çocuk hem ergen formuna ilişkin alt ölçek puanları ile tüm ölçek puanları arasında oldukça yüksek bir korelasyon olduğu; alt ölçekler arasındaki korelasyon değerlerinin de .70'in üzerinde olduğu dikkate alındığında ölçek yapısının empatik eğilimleri belirlemede güvenilir bir araç olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak KA-Sİ EEÖ Çocuk ve Ergen formların psikometrik özellikleri bu örneklem grubu için oldukça yeterli bulunmuştur. Empatinin çocuk ve ergenlerin sosyal gelişimlerinde ne derecede önemli bir rol oynadığı dikkate alındığında, çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerinin belirlenmesinin önleyici ve gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde farklı uzmanlar (Robins, 1966; Kohlberg, Lacross, Richs, 1972) tarafından da çocukların empatik becerileri geliştirildiğinde anti-sosyal davranışlarının azalabileceği buna bağlı olarak da yetişkinlik dönemindeki problemlerin de azalabileceğini belirtmektedir (Akt: Cohen, 1992). Nitekim empati eğitimi ile ilgili yürütülen programlarda eğitim ile duygusal ve bilişsel empati düzeyinin (Pecukonis, 1990) ve prososyal davranışların (Li, 1990) arttığını göstermektedir. Ülkemizde çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerini değerlendirebilecek yeterli sayıda ölçme aracı bulunmaması nedeniyle KA-Sİ EEÖ Çocuk ve Ergen formlarının alana ve bu alanda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara ciddi bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, geliştirilen ölçeklerin ölçüt bağıntılı bir geçerlik çalışması yapılmamıştır. Gelecek araştırmalarda ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Öte yandan genel olarak davranış ölçeklerinde olumlu maddeler yanında olumsuz maddelerin de bulunması önerilmektedir. Bu çalışmada olumsuz maddeler denemelik formda yer almış ama yapılan analizlerde işlemedikleri anlaşılmıştır. Empati gibi bir kavramı ölçerken kullanılan olumsuz maddelerin sosyal istenirlik nedeniyle işlemediği düşünülse de yapılacak çalışmalarla bunun irdelenmesinin dikkate değer olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alberio, P., Matricardi, G., Speltri, D. and Toso, D (2009). The assessment of empathy in adolescence: A contribution to the Italian validation of the "Basic Empathy Scale". *Journal of Adolescence*, 32(2), 393-408
- Aristu, A.L., Tello, F.P.H., Ortiz, M.A.C., Gandara, M.V. (2008). The structure of Bryant's Empathy Index for Children: A cross-validation study. *The Spanish Journal of Psychology*, 11(2); 670-677.
- Bjorkqvist, K., Osterman, K., Kaukiainen, A. (2000). Social intelligence–empathy–aggression? *Aggression and Violent Behavior*, 5, 191–200.
- Bryant, B.K. (1982). An index of empathy for children and adolescents. *Child Development*, 53, 413–425.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Carlozzi, A. F., Gaa, J. P. and Liberman, D. B. (1983). Empathy and ego development. *Journal of Counseling Psychology*, 30(1), 113-116
- Carr, M.B., & Lutjemeier, J.A. (2005). The relation of facial affect recognition and empathy to delinquency in youth offenders. *Adolescence*, 40 (159); 601-619.
- Chlopan, B.E., M.L. McCain, J.L Carbonell ve R.L. Hagen. (1985), Empathy: Review of available measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 635-653
- Cohen, D. (1992). Empathy in conduct disordered youth. Unpublished master of art dissertation Simon Fraser University.
- Cohen, D., Strayer, J. (1996). Empathy in conduct disordered youth. *Developmental Psychology*, 32, 988-998.
- Dadds, M. R., Hunter, K., Hawes, D. J., Frost, A.D. J., Vassallo, S., Bunn, P., Merz., S., El Masry, Y. (2008). A measure of cognitive and affective empathy in children using parent ratings. *Child Psychiatry and Human Development*, 39(2), 111-122.
- D'Ambrossio, F., Oliver, M., Didon, D. and Besche, C. (2009). The basic empathy scale: A French validation of a measure of empathy in youth. *Personality and Individual Differences*, 46, 160-165
- deKemp, R.A.T., Overbeek, G., de Wied, M., Engels, R.C.M.E., Scholte, R.H.J. (2007). Early adolescent empathy, parental support, and antisocial behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, 168 (1); 5-18.
- de Wied, M., Goudena, P.P., Matthys, W. (2005). Empathy in boys with disruptive behavior disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 867-880.
- de Wied, M., Branje, S.J.T., Meeus, W.H.J. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33; 48-55.
- del Barrio, V., Aluja, A., Garcia, L.F. (2004). Relationship between empathy and the big Five factor personality traits in a sample of spanish adolescents. *Social Behavior & Personality*, 32 (7); 677-682.
- DeVellis, R.F.(2003). *Scale development: Theory and applications*. (Second Edition). London: Sage Publications.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21; 155-190.
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51, 665-697.
- Engeler, A., Yargıç, L.İ. (2007). Kişilerarası Tepkisellik İndeksi: Empatinin Çok Boyutlu Ölçümü. *Yeni Symposium Dergisi*, 45, 119-127.
- Funk, J., Fox, C., Chan, M., ve Curtiss, K. (2008). The development of the children's empathic attitudes questionnaire using classical and Rasch analyses. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 187-196.
- Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., Altoe, G. (2007). Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggressive Behavior*, 33; 467-476.
- Gladstein, G.A. (1983). Understanding empathy: Integrating counselling, developmental, and social psychology perspectives. *Journal of Counselling Psychology*, 30, 467-482.
- Haigh, M. (2009). Fostering cross-cultural empathy with non-western curricular structures. *Journal of Studies in International Education*, 13, 271-284.
- Hunter, H.R. (2003). Affective empathy in children, measurement and correlation. Unpublished PhD. Dissertation, Griffith University

- Joliffe, D., Farrington, D.P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 441-476.
- Joliffe, D., Farrington, D.P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29, 589-611
- Lawrence, E.J., Shaw, P., Baker, D., Baron-Cohen, S., David, A.S. (2004). Measuring empathy: reliability and validity of the Empathy Quotient. *Psychological Medicine*, 34, 911-924.
- Li, L. (1990). The relationship between empathy and prosocial behavior in adolescents. *Acta Psychologica Sinica*, 22, 72-79.
- Palmeri-Sams, D., Truscott, S.D. (2004). Empathy, exposure to community violence use of violence among urban, at risk adolescents. *Child & Youth Care Forum*, 33(1); 33-50.
- Pecukonis, E.U. (1990).. A cognitive / affective empathy training program as a function of ego development in aggressive adolescent females. *Adolescence*, 25(97) ; 59-74.
- Smith A., (2006). Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record*, 56, 3-21.
- Spellings, M. (2007). The Effect of an Empathy Training Program on Aggression in Elementary Age Children. East Texas Baptist University Honor Project, {Online}: Retrieved on 14-April-2009, at http://www.etbu.edu/opencms/handle404?exporturi=/export/sites/default/Academics/past_honors_projects/Maria_Spellings-Fall_2007.pdf
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezbaşaran, A.A (1996) *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları
- Yılmaz - Yüksel, A. (2003). "Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.